

Донських М.П.,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри,
Харківська державна академія культури

Решетнік В.М.,

кандидат технічних наук, доцент, старший науковий співробітник,
кафедри фізичної культури і здоров'я, Харківська державна академія культури

Деякі аспекти організації цивільного захисту на суб'єктах господарювання

У статті проаналізовано сучасний стан організації цивільного захисту на суб'єктах господарювання. На основі чинної нормативно-правової бази України розглянуто структуру органів управління цивільного захисту та їх основні завдання. Визначено низку проблемних питань, що виникають під час залучення працівників суб'єкта господарювання до виконання завдань цивільного захисту, а також стосуються розробки основних робочих документів із питань цивільного захисту. Обґрунтовано необхідність урахування зазначених особливостей для дієвого розв'язання завдань цивільного захисту. Запропоновано рекомендації з удосконалення нормативно-правового забезпечення для їх вирішення, що сприятимуть підвищенню ефективності роботи органів і підрозділів цивільного захисту.

Ключові слова: суб'єкт господарювання, цивільний захист, органи управління, відповідальність.

Donskyh M.P., Reshetnik V.M. Some aspects of the organization of civil protection at business entities

The article analyses the current state of the organization of civil protection at business entities in Ukraine. The structure of civil protection governing bodies and their main objectives are considered on the basis of the current Ukrainian legislation. The authors defined a number of problematic issues that arise when employees of business entities are involved in the performance of civil protection assignments and the development of the main civil protection working documents. Moreover, they proved the need to take into account these specified features for the effective solution of existing challenges of civil protection in Ukraine.

Recommendations on the improvement of regulatory and legal support that will contribute to the increase of operational effectiveness of civil protection bodies and units are provided.

Key words: business entity, civil protection, management bodies, responsibility.

Донских М.П., Решетник В.М. Некоторые аспекты организации гражданской защиты на субъектах хозяйствования

В статье проанализировано современное состояние организации гражданской защиты на субъектах хозяйствования. На основе действующей нормативно-правовой базы Украины рассмотрена структура органов управления гражданской защиты, их основные задачи. Определен ряд проблемных вопросов, которые возникают при привлечении работников субъекта хозяйствования к выполнению заданий гражданской защиты, касаются разработки основных рабочих документов по вопросам гражданской защиты. Обоснована необходимость учета указанных особенностей для действенного решения задач гражданской защиты. Предложены рекомендации по усовершенствованию нормативно-правового обеспечения для их решения, которые будут способствовать повышению эффективности работы органов и подразделений гражданской защиты.

Ключевые слова: субъект хозяйствования, гражданская защита, органы управления, ответственность.

Постановка проблеми. Враховуючи внутрішньополітичну обстановку в Україні та зовнішньополітичну ситуацію навколо неї, необхідно розглядати цивільний захист як один із визначальних чинників забезпечення національної безпеки держави. Прийняття та уведення в дію Кодексу цивільного захисту України актуалізувало

низку проблемних питань, особливо тих, що стосуються організації цивільного захисту на підприємствах, в установах, організаціях. Скасування низки законів і нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту призвело до виникнення деяких неоднозначностей, що стосуються порядку створення органів управління цивільним захистом на суб'єктах господарювання, порядку їх функціонування та забезпечення їх діяльності. Від їх розв'язання залежить ефективність функціонування системи цивільного захисту (далі – ЦЗ) держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вдосконалення управління та організації ЦЗ знаходять своє відображення в роботах В.В.Барбашина, М.М.Кулешова, Ю.П.Переверзіна, О.М.Семківа, В.О.Тищенко та ін. [1; 3–5; 10; 11]. Автори розкривають питання оцінки ефективності заходів ЦЗ [10], оптимізації організаційних структур органів управління територіальними підсистемами Єдиної державної системи ЦЗ [4], заходи реформування організаційних структур ЦЗ [5]. Низку проблемних питань правового регулювання управління ЦЗ визначено в [3] та надано рекомендації щодо напрямів їх вирішення. Недосконалість нормативно-правового забезпечення, створення і функціонування спеціалізованих служб ЦЗ розглядається у [1; 11]. Разом з тим питання нормативно-правового забезпечення, створення і функціонування саме органів управління ЦЗ, сил ЦЗ на суб'єктах господарювання, проблеми, що при цьому виникають, розглянуті недостатньо.

Формулювання цілей статті. Потребують формалізації та конкретизації в нормативно-правовому полі проблемні питання щодо завдань, порядку організації, функціонування органів управління та сил ЦЗ суб'єктів господарювання (що їх не відносять до об'єктів підвищеної небезпеки або потенційно небезпечних). На основі проведеного аналізу запропоновано рекомендації для їх вирішення.

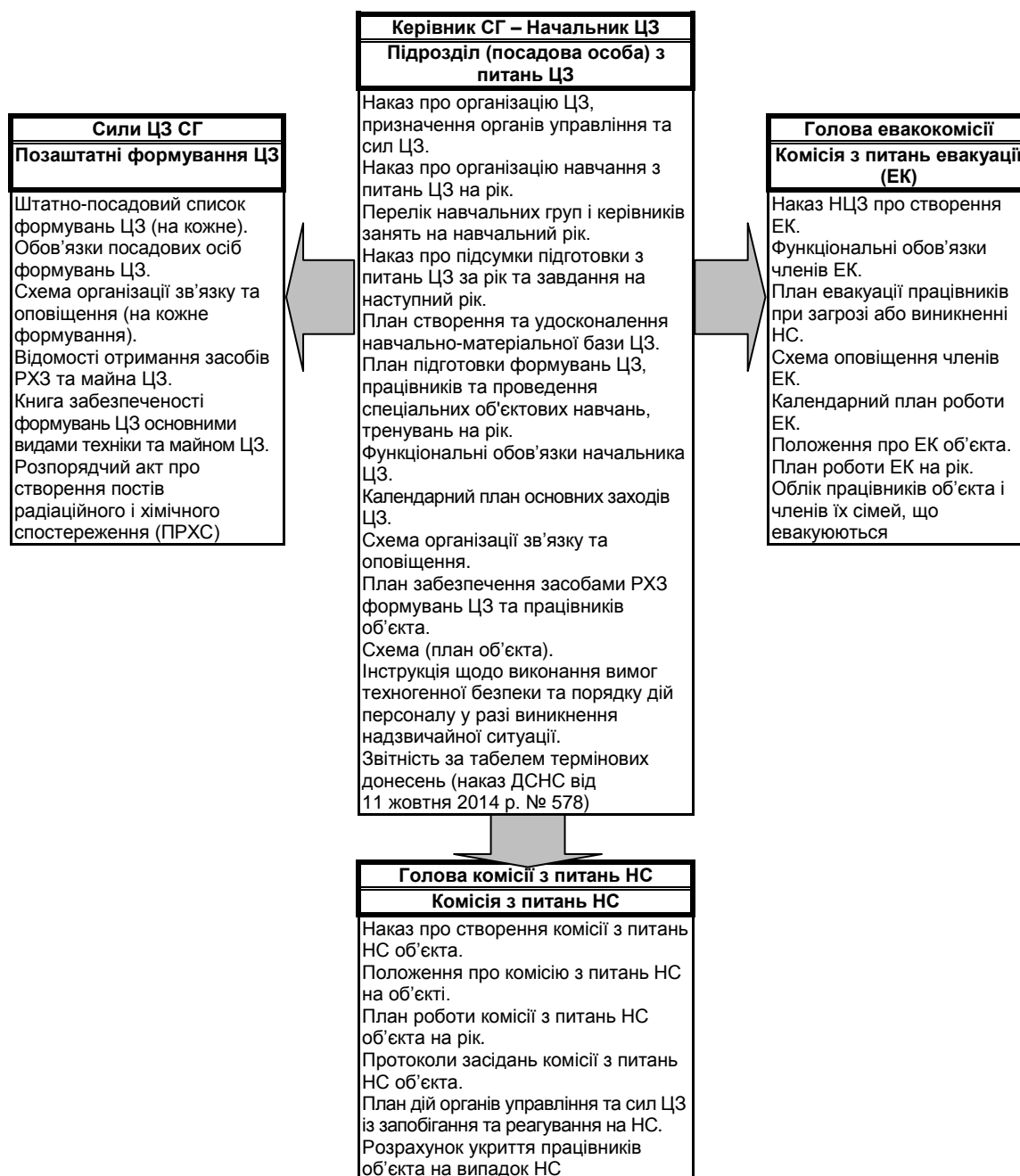
Виклад основного матеріалу дослідження. Організація виконання заходів ЦЗ на суб'єктах господарювання відповідно до [2] покладається на керівні органи та підрозділи (посадових осіб) з питань ЦЗ, які створюються (призначаються) їх керівниками. Для координації діяльності, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації, керівними органами підприємств, установ та організацій утворюються комісії з питань надзвичайних ситуацій та органи з евакуації (комісії з питань евакуації).

Саме на ці органи управління суб'єктів господарювання покладається виконання завдань у сфері ЦЗ, основними з яких є:

- забезпечення виконання заходів у сфері ЦЗ на об'єктах;
- розміщення інформації про заходи безпеки та відповідну поведінку працівників у разі виникнення аварії;
- організація та здійснення під час виникнення надзвичайних ситуацій евакуаційних заходів щодо працівників та майна;
- створення об'єктових формувань ЦЗ, необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази і забезпечення їх готовності до дій за призначенням;
- здійснення навчання працівників з питань ЦЗ, у тому числі правилам техногенної та пожежної безпеки, проведення об'єктових тренувань і навчань з питань ЦЗ;
- забезпечення виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, а також виконання вимог приписів, постанов та розпоряджень центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, тощо.

Для проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій від них, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на суб'єктах господарювання створюються сили ЦЗ. Якщо суб'єкт господарювання не експлуатує об'єкти підвищеної небезпеки або потенційно небезпечні об'єкти, не віднесені до відповідної категорії ЦЗ, не має стратегічного значення для економіки і безпеки держави, то відповідно до [2; 7–8] на ньому можуть бути створені тільки спеціалізовані служби ЦЗ.

Структура органів управління, сил ЦЗ суб'єкта господарювання (що не належать до об'єктів підвищеної небезпеки або потенційно небезпечних, не віднесені до відповідних категорій ЦЗ), а також орієнтовний перелік документів, що ними розробляються (відповідно до [2; 6–7]), наведені на рисунку.

Структура та орієнтовний перелік документів органів управління ЦЗ суб'єкта господарювання

Аналіз порядку створення органів управління та сил ЦЗ суб'єкта господарювання, переліку обов'язків та завдань, що на них покладені, переліку документів, необхідних для виконання, дає змогу визначити низку проблемних аспектів у цій сфері.

Для більшості підприємств, установ, організацій (далі – установ) тільки дві особи, згідно з Кодексом ЦЗ України [2], виконують свої обов'язки відповідно до штату установи – це керівник та посадова особа з питань ЦЗ. Усі інші посадові особи, які входять до органів управління та сил ЦЗ установи, призначаються керівником з числа працівників, які виконують свої обов'язки за основним місцем роботи.

Виконання обов'язків з питань ЦЗ, як правило, не передбачено їх трудовим (колективним) договором. Тобто виділення робочого часу на виконання покладених завдань з питань ЦЗ не передбачено, якщо обов'язки виконуються в позаробочий час – робота не оплачується. Цей аспект, звичайно, не стимулює працівників, які залучені до виконання завдань ЦЗ установи. В умовах ринкових економічних відносин в Україні виконання завдань ЦЗ залишається, як і за радянських часів, **громадським обов'язком** більшості працівників установи. І хоча цивільний захист є функцією держави, тільки навчання працівників з питань ЦЗ здійснюється в робочий час і передбачено чинним законодавством.

Вважається за доцільне змінити такий підхід до формування структур ЦЗ суб'єктів господарювання. На законодавчому рівні необхідно чітко визначити можливість залучення керівником своїх працівників до виконання завдань у сфері ЦЗ, його права (обов'язки) щодо матеріального стимулювання такої діяльності або виділення на це певного робочого часу.

Значна кількість завдань, документів з питань ЦЗ, їх важливість та обов'язковість виконання не відповідають кількості штатних посадових осіб для їх виконання. Наприклад, відповідно до Закону України “Про охорону праці” роботодавець створює службу охорони праці на підприємстві з кількістю працюючих 50 і більше осіб, керівники та спеціалісти служби охорони праці за своєю посадою і заробітною платою прирівнюються до керівників і спеціалістів основних виробничо-технічних служб [9]. Водночас необхідно акцентувати увагу на тому, що підрозділи з питань ЦЗ створюються тільки на суб'єктах господарювання, віднесених до відповідних категорій ЦЗ, із чисельністю працюючих понад 3 тис. осіб. Посада і заробітна плата посадових осіб з питань ЦЗ також Кодексом ЦЗ України не встановлені. Це призводить до того, що деякі керівники установ намагаються мінімізувати витрати на утримання посадових осіб з питань ЦЗ.

Таким чином, для ефективного вирішення завдань ЦЗ доцільно збільшити кількість штатних посадових осіб з питань ЦЗ та покласти саме на них вирішення відповідних завдань. Для підвищення рівня відповідальності та престижу праці посадових осіб з питань ЦЗ необхідно на законодавчому рівні визначити їх рівень посад та заробітну плату. Тим більше, що вирішення питань ЦЗ на сучасному етапі потребує досить високого рівня освіти, керівних, організаторських здібностей та досвіду роботи.

Сьогодні, в умовах реформування системи державного управління, актуальним постає питання формування єдиного переліку плануючих та керівних документів для всіх суб'єктів забезпечення ЦЗ (функціональних та територіальних підсистем Єдиної державної системи ЦЗ, їх ланок). Необхідно, щоб такий перелік був вичерпним, а не орієнтовним, не підлягав коригуванню з боку органів управління ЦЗ на регіональному або місцевому рівні. Для скорочення часу на їх розробку, а головне –

для однозначного їх розуміння посадовими особами, такі документи повинні бути максимально формалізованими.

Висновки. Проведений аналіз доводить, що під час утворення органів управління та сил ЦЗ суб'єктів господарювання, організації їх функціонування виникає низка проблемних питань, які потребують негайного вирішення. Рекомендації щодо їх вирішення базуються на вдосконаленні нормативно-правового забезпечення заходів у сфері ЦЗ. Урахування рекомендацій при коригуванні нормативно-правових актів з ЦЗ сприятиме підвищенню ефективності функціонування системи ЦЗ в державі.

Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на розробку дієвого механізму залучення працівників суб'єктів господарювання до виконання завдань ЦЗ у мирний час та особливий період, аналіз механізму узгодження завдань і дій органів управління та сил ЦЗ, перш за все на місцевому та об'єктовому рівнях.

Список використаних джерел

1. Гудович О. Д. Порядок створення спеціалізованих служб цивільного захисту / О. Д. Гудович, В. І. Мазуренко // Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. – Х. : НУЦЗ, 2013. – С. 15–18.
2. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2013. – № 34-35. – Ст. 458.
3. Кулеба О. М. Системно-правова характеристика управління цивільним захистом в Україні / О. М. Кулеба // Адміністративне право і процес. – № 2(8). – 2014. – С. 238-245.
4. Кулешов М. М. Питання щодо структурного розподілу функцій та повноважень між органами управління територіальними підсистемами Єдиної державної системи цивільного захисту / М. М. Кулешов, М. В. Болотських // Проблеми надзвичайних ситуацій : зб. наук. пр. – Вип. 18. – 2013. – С. 83–90.
5. Малеван О. Ю. Напрями удосконалення сфери цивільного захисту держави [Електронний ресурс] / О. Ю. Малеван, Ю. П. Переверзін, В. О. Тищенко // Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. наукове фахове видання – № 11. – 2012. Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=504&p=2>.
6. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січ. 2014 р. № 11 // Офіц. вісник України. – 2014. – 31 січ. – № 8. – Ст. 245.
7. Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовт. 2013 р. № 787 // Офіц. вісн. України. – 2013. – 12 листоп. – № 85. – Ст. 3156.
8. Про затвердження Примірного переліку документів з питань цивільного захисту : Наказ МНС України від 28 груд. 2010 р. № 96
9. Про охорону праці : Закон України від 14 жовт. 1992 р. № 2694-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1992. – 8 груд. – № 49. – Ст. 668.
10. Семків О. М. Оценка эффективности мероприятий системы гражданской обороны на основе показателей ее состояния / О. М. Семків, В. В. Барбашин // Проблеми надзвичайних ситуацій : зб. наук. пр. – Вип. 12. – 2010. – С. 143–148.
11. Юрченко В. О. Служби цивільного захисту суб'єктів господарювання: проблеми та шляхи їх вирішення / В. О. Юрченко // Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. – Х. : НУЦЗ, 2013. – С. 79–81.

References

1. Hudovych, O.D. and Mazurenko, V.I. (2013). Poriadok stvorennia spetsializovanykh sluzhb tsyvilnoho zakhystu [Order of establishment of civil protection specialized services]. Problemy tsyvilnoho zakhystu: upravlinnia, poperedzhennia, avariino-riatuvalni ta spetsialni roboty: zbirnyk tez II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Problems of civil protection: management, prevention, rescue and special

works. Conference proceedings of the 2 nd nationwide scientific and practical conference], National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, October 25, 2103, pp. 15-18.

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2013), Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy vid 02.10.2012 № 5403-VI [Code of Civil Protection of Ukraine dated October 02 2012 № 5403-VI]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine], no. 34-35, article 458.

3. Kuleba, O.M. (2014). Systemno-pravova kharakterystyka upravlinnia tsyvilnym zakhystom v Ukraini [System and legal characteristic of civil protection control in Ukraine]. Administratyvne pravo i protses [Administrative law and process], no. 2(8), pp. 238-245.

4. Kuleshov, N.N. and Bolotskikh, M.V. (2013). Pytannia shchodo strukturnoho rozpodilu funktsii ta povnovazhen mizh orhanamy upravlinnia terytorialnymy pidsystemamy Yedynoi derzhavnoi systemy tsyvilnoho zakhystu [Integration and distribution of functions and powers between the management of territorial subsystem unified state system of civil protection]. Problemy nadzvychnykh sytuatsii. Zbirka naukovykh prats [Problems of emergency situations], vol. 18, pp. 83-90.

5. Malevan, O.Yu., Pereverzin, Yu.P. and Tyshchenko, V.O. (2012). Napriamy udoskonalennia sfery tsyvilnoho zakhystu derzhavy [Directions of improvement of Civil Protection of the State]. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok [Public administration: improvement and development], no. 11, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=504&p=2>.

6. Ministry of Emergency Situations of Ukraine (2010), Nakaz "Pro zatverdzhennia Prymirnoho pereliku dokumentiv z pytan tsyvilnoho zakhystu" [Order "On approval of the Model List of documents on civil protection"], available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN62341.html.

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Postanova "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro yedynu derzhavnu systemu tsyvilnoho zakhystu" vid 09.01.2014 № 11 [Resolution "On approval of Regulations of the unified state system of civil protection" dated January 09 2014 № 11], Ofitsiinyi visnyk Ukrainy [Official bulletin of Ukraine], no. 8, p. 341, article 245.

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Postanova "Pro zatverdzhennia Poriadku utvorennia, zavdannia ta funktsii formuvan tsyvilnoho zakhystu" vid 09.10.2013 № 787 [Resolution "On approval of the Procedure of establishment, tasks and functions of civil defense formations" dated October 09 2013 № 787]. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy [Official bulletin of Ukraine], no. 85, p. 90, article 3156.

9. Verkhovna Rada of Ukraine (1992), Zakon Ukrainy "Pro okhoronu pratsi" vid 14.10.1992 № 2694-XII [Law of Ukraine "On Labour Protection" dated October 10 1992 № 2694-XII], Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine], no. 49, article 668.

10. Semkiv, O.M. and Barbashin, V.V. (2010). Otsenka effektivnosti meroprijatij systemy grazhdanskoj oborony na osnove pokazatelej ee sostojanija [Evaluation of the effectiveness of the civil defense system measures based on indicators of its condition]. Problemy nadzvychnykh sytuatsii. Zbirka naukovykh prats [Problems of emergency situations], vol. 12, pp. 143-148.

11. Yurchenko V.O. (2013). Sluzhby tsyvilnoho zakhystu sub'yektiv hospodariuvannia: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Civil protection services of business entities: problems and their solutions]. Problemy tsyvilnoho zakhystu: upravlinnia, poperedzhennia, avariino-riatuvalni ta spetsialni roboty: zbirnyk tez II Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii [Problems of civil protection: management, prevention, rescue and special works. Conference proceedings of the 2 nd nationwide scientific and practical conference], National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, October 25, 2103, pp. 79-81.